

PROKRUSTOVA POSTELJA

PROKRUSTOVA POSTELJA

Filozofski i praktični aforizmi

NASIM NIKOLAS TALEB

Prevod
Muharem Bazdulj

HELIKS

Naslov originala
Nassim Nicholas Taleb:
THE BED OF PROCRUSTES

Copyright © 2010, 2015 by Nassim Nicholas Taleb
Copyright © 2018. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Redaktor
Aleksandra Dragosavljević

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismima
Agmena Pro i Cadmus Pro

ISBN: 978-86-6024-009-7

Smederevo, 2018.

www.heliks.rs

ZA ALEKSANDRA N. TALEBA

SADRŽAJ

<i>Prokrust</i>	<i>ix</i>
<i>Napomena</i>	<i>xi</i>
PRELUDIJUMI	3
KONTRANARATIVI	10
STVARI ONTOLOŠKE	21
SVETO I PROFANO	24
SLUČAJNOST, USPEH, SREĆA I STOICIZAM	29
ŠARMANTNI I MANJE ŠARMANTNI PROBLEMI NAIVČINA	42
TEZEJ ILI ŽIVLJENJE PALEO ŽIVOTA	48
KNJIŽEVNA REPUBLIKA	57
UNIVERZALNO I PARTIKULARNO	67
VARLJIVA SLUČAJNOST	70
ESTETIKA	76
ETIKA	79

SADRŽAJ

OTPORNOST I ANTIKRHKOST	92
LUDIČKA GREŠKA I ZAVISNOST OD OKOLINE	97
EPISTEMOLOGIJA I ZNANJE ODUZIMANJEM	101
SKANDAL PREDVIĐANJA	105
BITI FILOZOF I USPETI OSTATI TO	107
EKONOMSKI ŽIVOT I DRUGE VRLO VULGARNE TEME	112
MUDRI, SLABI I VELIČANSTVENI	122
IMPLICITNO I EKSPPLICITNO	130
O VARIJACIJAMA LJUBAVI I NELJUBAVI	135
KRAJ	139
<i>Pogovor</i>	140
<i>Zahvalnost</i>	147

PROKRUST

Prokrust je, po grčkoj mitologiji, bio vlasnik malog imanja u Koridalu u Atici, na putu između Atine i Eleusine, gde su izvođene ritualne misterije. Okrutni Prokrust je imao specifično osećanje za gostoprimitstvo: otimao je putnike, posluživao ih raskošnom večerom, a zatim ih pozivao da prespavaju u vrlo specifičnoj postelji. Hteo je da krevet savršeno odgovara putniku. Onima koji su bili previsoki, odsekao bi noge oštrom sekirom; one koji su bili niski, razvlačio je (kažu da mu je ime zapravo bilo Damast ili Polipenom, ali je dobio nadimak Prokrust, u značenju „onaj koji razvlači“).

U primeru za poetsku pravdu, Prokrust je osetio da se sve vraća i sve plaća. Jedan od putnika bio je neustrašivi Tezej, koji je u nastavku svoje junačke karijere ubio Minotaura. Nakon uobičajene večere, Tezej je naterao Prokrusta da legne u sopstvenu postelju. Zatim mu je odsekao glavu, da bi ga prilagodio dužini kreveta. Tezej je tako sledio Heraklov metod plaćanja po zaslugi.

U zlokobnijim verzijama (kao onoj iz Pseudo-Apolodorove Biblioteke) Prokrust je imao dve postelje, kratku i dugačku, pa je niske posetioce terao da legnu u dugačku, a one visoke u kratku.

Svaki aforizam je neka vrsta Prokrustove postelje – mi, ljudi, suočeni sa limitima znanja, i stvarima koje ne primećujemo, neviđenim i nepoznatim, poništavamo tenziju sužavanjem života i sveta na nivo poznatih ideja, reduktivnih kategorija, specifičnih vokabulara i već upakovanih narativa što, ponekad, ima eksplozivne posledice. Takođe, kao da smo nesvesni ovog naknadnog podešavanja, kao kad bi krojači bili jako ponosni što odelo koje su sašili savršeno pristaje mušteriji – ali nakon što čoveku hirurški prilagode ruke i noge. Primera radi, mali broj ljudi shvata da mi deci lekovima menjamo um da bismo ih prilagodili školskim programima, umesto da školske programe prilagođavamo deci.

Pošto aforizmi gube šarm ako se objašnjavaju, zasad ću samo da nagovestim glavnu temu ove knjige – diskusiju ostavljam za pogovor. Ovo su samostalne sažete misli koje se vrte oko moje glavne ideje a to je *kako se nosimo i kako bi trebalo da se nosimo sa onim što ne znamo*, što su teme dublje istražene u mojim knjigama *Crni labud* i *Varljiva slučajnost*.*

* Moja upotreba metafore Prokrustova postelja ne tiče se samo stavljanja nečega u pogrešnu fioku; suština je u obrnutnoj operaciji promene pogrešne varijable, u ovom slučaju osobe, a ne postelje. Obratite pažnju na to kako se svaki neuspeh onoga što zovemo „mudrost“ (zajedno s tehničkim znanjem) može svesti na situaciju Prokrustove postelje.

NAPOMENA

Aforizmi su drukčiji od konvencionalnog teksta. Autor preporučuje da se odjednom ne čita više od četiri aforizma. Takođe je preporučljivo čitati ih nasumice, metodom slučajnog uzorka.

PROKRUSTOVA POSTELJA

PRELUDIJUMI

Osoba kojoj se najviše bojite da kontrirate ste vi sami.

—

Ideja postaje zanimljiva u trenutku kad se uplašite da je dovedete do njenog logičnog zaključka.

—

Ljude mnogo manje zanima ono što pokušavate da im pokažete od onoga što pokušavate da im sakrijete.

Farmaceutske kompanije bolje izmišljaju bolesti za postojeće lekove, nego što izmišljaju lekove za postojeće bolesti.

—

Da biste razumeli oslobađajući efekat asketizma, razmislite zašto je gubitak celokupnog imanja mnogo manje bolan nego kad izgubite polovinu imanja.

—

Ako želiš da neki glupak bankrotira, samo mu daj informaciju.

—

Odnos akademije prema znanju je identičan odnosu prostitucije prema ljubavi; površinski to izgleda blisko, ali svako ko nije naivac zna da to nije ista stvar.*

—

U nauci želite da razumete svet, u biznisu želite da ga drugi pogrešno razumeju.

* Ovo zavređuje objašnjenje. Naravno da postoje izuzeci, ali takođe postoje i brojni poznati primeri da se prostitutka zaljubi u klijenta.

Pretpostavljam da je razlog što su Sokrata osudili na smrt to što postoji nešto strahovito neprivlačno, otuđujuće i neljudsko u razmišljanju s previše jasnoće.

—

Obrazovanje čini mudraca malo mudrijim, ali budalu čini mnogo opasnijom.

—

Test originalnosti ideje ne polaže se time da ona nema niti jednog preteču, nego postojanjem mnogih nekompatibilnih preteča.

—

Dvostruko prokletstvo modernosti je u tome što prerano ostarimo, a dugo živimo.

—

Erudita je onaj koji pokazuje manje nego što zaista zna; novinar i konsultant su suprotno od toga.

Mozak vam je u najboljoj formi kad mu ne govorite šta treba da radi – to neki ljudi ponekad shvate dok se tuširaju.

—

Ako vam se gnev smanjuje s prolaskom vremena, učinili ste nepravdu; ako se povećava, nanescena vam je nepravda.

—

Pitam se da li oni koji zagovaraju velikodušnost zbog njenih koristi primećuju kontradikciju, ili je ono što nazivaju velikodušnošću tek dobra investiciona strategija.*

—

Oni koji misle da se religija tiče „verovanja“, ne razumeju ni religiju ni verovanje.

* Velikodušan čin je upravo ono što ne cilja na korist, bilo finansijsku, bilo društvenu, bilo emotivnu; dakle deontički je (bezuslovno vršenje dužnosti), a ne utilitaran (čija bi svrha bila kolektivna – ili čak lična – dobrobit). Nema ničeg pogrešnog u „velikodušnim“ postupcima koji se čine da bi darodavcu bilo toplo oko srca ili da bi se osiguralo spasenje; jedino treba izbegavati njihovo lingvističko izjednačavanje sa deontičkim činovima, onima koji su izazvani pukim osećanjem dužnosti.

Rad uništava dušu kad krišom okupira um u časovima tokom kojih se zvanično ne radi; valja biti izbirljiv pri izboru profesije.

—

U prirodi nikad ne ponavljamo isti pokret; u zatočeništvu (kancelarija, teretana, javni prevoz, sport), život se svodi na povrede od ponovljenog stresa. Nema slučajnosti.

—

Ako kao izgovor koristimo to što drugi ne koristi zdrav razum, to je samo po sebi poraz našeg zdravog razuma.

—

Prihvatanje ludačke košulje uske (aristotelovske) logike i izbegavanje fatalnih kontradikcija nisu jedno te isto.

—

Ekonomisti ne mogu da svare ideju da su kolektivi (i skupovi) neproporcionalno manje predvidivi od pojedinaca.

Ne govorite o „progresu“ u kontekstu dugovečnosti, bezbednosti ili komfora pre nego što ste spremni da poredite životinje iz zoološkog vrta sa onima u divljini.

—

Ako ujutro znate, sa bilo kakvom preciznošću, kako će vam izgledati dan, pomalo ste mrtvi – što je više preciznosti, to ste mrtviji.

—

Ne postoji prelazno stanje između leda i vode, ali postoji između života i smrti: biti u radnom odnosu.

—

Život vam je štimovan kad većina onoga čega se bojite ima uzbudljiv prizvuk avanture.

—

Oklevanje je kad se duša buni protiv utamničenja.

—

Niko ne želi da bude savršeno transparentan; ni prema drugima, a zasigurno ne ni prema sebi samom.

Erudicija bez kenjaže, intelekt bez kukavičluka, hrabrost bez nepristojnosti, matematika bez štreberluka, stipendija bez akademije, inteligencija bez prepredenosti, religioznost bez netolerancije, elegancija bez blagosti, društvenost bez robovanja, uživanje bez zavisnosti, religija bez tolerancije, i, iznad svega, ništa bez rizikovanja vlastite kože.